

Turkish Studies

Volume 14 Issue 1, 2019, p. 347-357

DOI: 10.7827/TurkishStudies.14724

ISSN: 1308-2140

Skopje/MACEDONIA-Ankara/TURKEY

INTERNATIONAL
BALKAN
UNIVERSITY

EXCELLENCE FOR THE FUTURE
IBU.EDU.MK

Research Article / Araştırma Makalesi

Article Info/Makale Bilgisi

✍ *Received/Geliş: Aralık 2018*

✓ *Accepted/Kabul: Şubat 2019*

✍ *Referees/Hakemler: Prof. Dr. Musa ÇİFCİ – Prof. Dr. Ayşe YÜCEL ÇETİN – Doç. Dr. Zekerya BATUR –
Doç. Dr. Remzi CAN*

This article was checked by iThenticate.

LİSE DİL VE EDEBİYAT DERSLERİNDE OKURYAZARLIK ÇALIŞMALARININ YERİ -BİR KARŞILAŞTIRMA ÇALIŞMASI-*

*Ayşe Derya ESKİMEN***

ÖZET

Son yıllarda okuryazarlık kavramı çevresinde pek çok farklı disipline yönelik okuryazarlık çeşidi ortaya çıkmış; bu kavram, birçok ülkenin eğitim sistemine girmiştir. Bu çalışmada okuryazarlık kavramı ve türleri dil ve edebiyat öğretimi ekseninde ele alınmıştır. Eğitim-öğretim alanındaki gelişmeleri takip etmek, farklı ülkelerin eğitim-öğretim yaklaşımlarını, benzerlik ve farklılıklarını tespit etmek gereklidir. Bu bağlamda gerçekleştirilen çalışmanın amacı, Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri dil ve edebiyat derslerinde medya okuryazarlığı, görsel okuryazarlık ve bilgi okuryazarlığı türlerinin yerini belirlemektir. Verilerin toplanmasında doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Buna yönelik olarak Amerika Birleşik Devletleri Indiana eyaleti İngilizce dil sanatları dersi kılavuzu ile Türkiye dil ve edebiyat ders çizelgeleri incelenmiştir. Elde edilen veriler, içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Çalışmadan çıkarılan sonuçlar, Amerika Birleşik Devletleri'nde dil ve edebiyat eğitiminin dil beceri alanlarına ve çoklu okuryazarlık türlerine yönelik derslerle desteklendiği, Türkiye içinse bu anlamda lise dil-edebiyat dersleri için bu çeşitliliğin olmadığı yönündedir. Dolayısıyla Türkiye dil ve edebiyat eğitimi için gerek ders çizelgeleri, öğretim programları gerekse ders kitaplarında görsel okuryazarlığın, medya okuryazarlığının ve bilgi okuryazarlığının eğitim öğretim sürecine daha fazla dâhil edilmesi gerektiği ifade edilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Okuryazarlık, Dil ve Edebiyat Eğitimi, Karşılaştırma

* Bu çalışma Türkiye ve ABD'de Dil-Edebiyat Öğretimi -Karşılaştırmalı Bir Araştırma- adlı doktora tezinden üretilmiştir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, E-posta: deryaeskimen@gmail.com

THE PLACE OF LITERACY IN HIGH SCHOOL LANGUAGE AND LITERATURE COURSES - A COMPARISON STUDY-

ABSTRACT

In recent years, the concept of literacy and types literacybased on many different disciplines have emerged. This concept entered into the education system of many countries. In this study, the concept and types of literacy are discussed in the framework of language and literature teaching. It is necessary to follow the developments in the field of education and to determine the educational approaches, similarities and differences of education in different countries. The aim of the study carried out in this context is to determine the locations of the media literacy, visual literacy and knowledge literacy types in language and literature lessons in Turkey and America. Document analysis method was used for data collection. Therefore, United States Indiana state english language arts lesson guide and Turkey language and literature course schedules were investigated. The obtained data were analyzed by content analysis method. According to the conclusions drawn from the study it can be stated that language and literature education in America is supported by lessons focusing on language skill fields and multiple literacy types while this variety is not present for highschool language-literature lessons in Turkey. Hence it should be expressed that the requirement of lesson charts, education programs and also visual literacy, media literacy and knowledge literacy in textbooks should be incorporated to the education process much more.

STRUCTURED ABSTRACT

1. Introduction

The concept of literacy and its types were reviewed in the study. The concept of literacy is one of the subjects which have been emphasized importantly in the recent years. So it is important that the students have the knowledge on the new literacy. The literacy was described as “ to read a written text and say the meaning of words in America from 17th century to 19th century; as an individual’s accessibility, consideration and use the necessary written sources to attend the society in more effective way by developing his/her knowledge and potential (Westby and Velasquez, 2000 akt. Acar, 2016; Akyüz and Pala, 2010 akt. Acar, 2016). A set of information such as the visual literacy, media literacy, information literacy which can be the closest to our subject and included most often in the language-literature education was included in the study. Four skills’ field that they are known generally in the language and literature education-which is our study’s subject- expanded and they started to include the visual reading and presentation fields. Thus, the visuality, visual reading and visual presentation fields have gained an importance. Another literacy type which is emphasized in the context of teaching the language-literature is the media literacy in the study. The media literacy which is described as “ interpreting the messages coming from the media tools with all the aspects and making the media products” (Kurudayıoğlu and Tüzel, 2010:291) has become the focus of reading as

the media has become popular today. The visuality started to be read through the media and technology as reading the book thanks to the technologies such as television and computer. Another literacy type that we review it in the study is the information literacy. This concept states “ the individuals who can use the library service and tools in the traditional way; the individuals who gain the skills to use the information sets- which are presented in internet- and the information searching instruments effectively (Altun, 2005:49)”.

The goal of the study is to determine on the place of media literacy, visual literacy and information literacy types in the language and literature courses in Turkey and United States. So English language art course guideline in Indiana in USA and the language-literature course’s schedule in Turkey were reviewed. This study is seen as an important one because it is a comparative research; so it provides the findings and recommendations related to what the deficiencies are about the language- literature course’s, literacy types and most importantly what the solutions can be developed for these deficiencies. “The reason that the developing countries are compared with the developed countries is to bring the similarity and differences together between them; to make their education’s capacity and quality effective like in the developed countries. So the reason why America is chosen as the country to be compared with Turkey in the study is that it got the improvement levels over the world and their dynamics from the educations. In this sense, America is important with its development, the information sources, and it is the country that the innovations in the education-teaching are followed in the closest way” (Çetin ve Eskimen, 2016: 48).

2. The Data Collection and Analysis

The study is a descriptive study which is developed with the use of qualitative data and analysis techniques as it describes an available situation on the base of reviewing a document. The method of document review was used in the data collection. So the study document consists of the highschool language and literature (9-12) course schedule for Turkey and English language art highschool (9-12) course guideline for Indiana in USA. Moreover, Indiana’s Literature (9-12) coursebook was used in the samples of literacy.

3. Findings and Comments

The courses such as the mass-communication, movie literature, theatre/onstage arts were included for English course, media literacy and visual literacy in Indiana. The courses such as the library media, students’ publishings were included for the information literacy. They are very limited and types such as Turkish Language and Literature, Ottoman Turkish, Diction and Rhetoric as the elective courses at the highschools in Turkey. While an elective course with the name of media literacy is available at the primary schools for Turkey, there are not any courses related to the media and media literacy in the highschools’ course schedules.

4. Conclusion and Recommendations

The study’s results are that USA’s language and literature education is supported with the courses related to the language and literature education’s language skill fields and the multiple literacy

types but there is not this variety for the highschoools' language-literature courses for Turkey in this sense. Thus, it is stated hat the visual literacy, media literacy and information literacy in both of the course schedules and the curriculum should be included much more in the education-teaching process for Turkey's language and literature education.

The aim of growing the individuals having the skills of visual, media and information literacy makes the individuals dominant for the problem solving, searching, critical and creative thinking, communicating, decision making and using information technologies. As it is seen in this context, it is considered that the courses such as Ottoman Turkish, diction and rhetoric are not sufficient for developing these skills for Turkish language and literature courses. Thus, it is necessary that the courses in the schedule of Turkish Language and Literature courses are supported with the elective courses. For example, the cources such as the library media related to the information literacy, the movie literature, mass-communication related to the media literacy and the advertisement literacy should be included. Moreover, the course of " media literacy" should be included in the curriculum at the highschoools as in the primary education and secondary education. For example, the evaluations and explanations related to the characters, states, images, background should be made in Turkish Language and Literature coursebook; the activities such as the message analysis, making conclusion, writing and discussion should be given to the students. It should be provided that the students make the visuals under the title of " create your media", language (slogan etc.) usage, the media studies leading to the creative and collaborative working for the use of all of the factors.

The courses such as the movie literature can be considered as the adaptation of a literature product on a play or media or as it is staged in terms of visual literacy and media literacy like being in Indiana's guideline related to the visual literacy and media literacy.

The use of electronic libraries, bookstores related to the use of language and literature in the technology and guiding the students to search should be taught related to the information literacy like in Indiana's guideline. So the aim is to grow the students knowing to search and review instead of growing a generation being 21th literacy, searching and reviewing. The student should learn how to make a research topic belonging to the literal person, character or literature with the technology and another research- review methods. He/she should learn how to read a job application form or any documents.

The study can be made with the comparisons related to the different countries and with the different viewpoints.

Keywords: Literacy, Language and Literature Education, Comparison

1. Giriş

Okuryazarlık kavramı son yıllarda üzerinde önemle durulan konulardandır. Okuryazarlık; “17. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar Amerika’da yazılı bir metin okuma ve kelimelerin anlamlarını söyleme; bireyin bilgi ve potansiyelini geliştirerek topluma daha etkin katılabilmesi için gerekli olan yazılı kaynaklara ulaşabilmesi, değerlendirebilmesi ve kullanabilmesi (Westby ve Velasquez, 2000 akt. Acar, 2016; Akyüz ve Pala, 2010 akt. Acar, 2016) olarak tanımlanmıştır. “UNESCO’nun okuryazarlık yaklaşımı bütün yaşam etkinliklerindeki uğraşısını kolaylaştırmada gereksinim duyduğu bilgi ve becerileri kazanmasını, bu bilgi ve becerileri kendisinin ve toplumun gelişiminde kullanmasını olası kılan, okuma, yazma ve aritmetikte hünere sahip kişiye okuryazar denir” (Lymon, 1973. akt. Devrimci Künyeli, 1993: 6) şeklindedir. Bu kavram, “birçok ülkenin eğitim sistemine girmiş ve hatta eğitim sisteminin temel amaçlarından biri olmuştur” (Bekdemir ve Duran, 2012: 93). Özellikle çalışma konumuzla da ilgili olarak “Amerika Birleşik Devletleri’nde, dil ve edebiyat öğretiminde yetiştirilmek istenen öğrenci profili, 21. yüzyıl okuryazarlığı kavramı etrafında şekillenmektedir. Bu anlayış, beceri öğretimi ve çoklu okuryazarlık üzerine odaklanmıştır. Eğitim öğretim sürecinde öğrencilere tüm bu beceri ve çoklu okuryazarlıklar kazandırılmaya çalışılmakta, bireylerin de bu becerilere uygun yetiştirilmeleri beklenmektedir. Bu temel beceriler, eleştirel ve yaratıcı düşünme, iletişim kurma, problem çözme, araştırma, karar verme ve bilgi teknolojilerini kullanmadır” (Eskimen, 2014: 2). Günümüzde “Okuryazarlık kavramı birçok disiplin için önemli hale gelmiştir diyebiliriz” (Uzun Çalık ve Çelik, 2017: 133). Buna yönelik olarak görsel okuryazarlık”, “medya okuryazarlığı”, bilgi okuryazarlığı ve e-okuryazarlık başlıkları altında toplanan 21. yüzyıl okuryazarlık modelleri söz konusudur” (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010: 287). Bunların dışında da farklı disiplinlere yönelik pek çok okuryazarlık çeşidi ortaya çıkmıştır. Özellikle çağımızın değişen şartlarında “Sadece basılı metinler değil, görsel ve elektronik kaynaklar da okuryazarlık becerilerinin geliştirilmesi için önem taşımaktadır” (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010: 287). Bu anlamda öğrencilerin yeni okuryazarlıklar konusunda bilgi sahibi olmaları önemlidir. Konumuza en yakın ve dil-edebiyat eğitiminde en sıklıkla yer bulabilecek bazı okuryazarlıklara yönelik birtakım bilgilere aşağıda yer verilmiştir.

a. Okuma ve Görsel Okuryazarlık

Eğitimin her alanında olduğu gibi dil ve edebiyat alanlarının öğretiminde de, görsel unsurların okunabilmesi önemlidir. Çünkü öğrenme sürecinde görsel imgeler dikkat çeken, kalıcılık ve etkililiği artıran unsurlardır. Nitekim, “Günümüzde edebiyat biliminin nesnesinin yalnızca yazılı/sözlü metinler olmadığı artık yaygın şekilde kabul ediliyor. Bir iletişim edimi olarak nitelendirilebilecek her şeyin çok genel tutulan bir tanımla metin olduğu kabul edilirse ve edebiyatın nesnesinin metin olduğu düşünülürse, edebiyat bilimi için çok geniş bir konu alanı ortaya çıkıyor” (Kayaoğlu, 2016: 11). Bu durumda dil ve edebiyat eğitimi için de genel anlamda bilinen dört beceri alanı genişlemiş görsel okuma ve sunu alanlarını da kapsamaya başlamıştır. Nasıl ki dil, edebiyat ve bunların eğitimi güzel sanatların bir alanıdır. Görsel okuryazarlık kavramı da, “sanat eleştirilerinden ve sanat eğitiminden doğmuş” tur (Özel, 2013: 64). Bu bağlamda “görsel imgeler de bir nevi, metin vazifesi görür ve bireyin bilgiyi görmesi, alması, yorumlaması ve anlamlandırması manalarını taşır. Dolayısıyla, görsellik ve bunların okunması da önem kazanmıştır” (Alpan, 2008: 77). Görsel okuma; “Resim, kroki, grafik, sembol, şekil, renk gibi görsellerle doğa ile sosyal olayları okuma, anlama, yorumlama ve zihinde yapılandırma sürecidir” (Güneş, 2014: 186). “En önemli dilbilimcilerden Chomsky’nin görüşleri de (1957, 1964, 1968, 1975) görsel okuryazarlık kuramını yapılandırmaya katkı sağlamıştır. Chomsky, görsel dil için “evrensel gramer” kavramını kullanmıştır (Hortin, 1994 akt. Alpan, 2008). Bu anlamda, dilbilimci Fries ve Chomsky, görsel okuryazarlık eğitiminin gerekliliği yönünde kuramların oluşturulmasında etkili olmuşlardır” (Alpan, 2008: 77). Önemli yönetmenlerden Martin Scorsese de, görsel okuryazarlığın gençler için önemi ile ilgili olarak; “görsellerle birlikte kişinin eleştirel düşünme becerisini ve görüntüleri nasıl yorumlayacağını öğrendiğini; düşünce ve duyguların görsel yollarla nasıl açıklanabileceğini gösterdiğini” aktarmıştır (<http://www.edutopia.org/martin-scorsese-teaching-visual-literacy-video>).

b. Medya ve Medya Okuryazarlığı

Medya; gazete, radyo, televizyon ve internet uygulamaları gibi kitlesel iletişime olanak sağlayan ortamlar başta olmak üzere kişilerarası iletişime de olanak sağlayan teknoloji ve uygulamaları kapsamaktadır (Bilici, 2014: 5). Medya okuryazarlığı en genel anlamda medya araçlarından gelen iletileri tüm boyutlarıyla anlamlandırmak ve medya ürünleri oluşturabilmek; Thoman'a (2003) göre medya okuryazarlığı "her gün televizyon, radyo, bilgisayarlar, gazeteler, dergiler ve elbette reklâmlar aracılığıyla aldığımız yüzlerce hatta binlerce sözlü ve görsel sembolü yorumlama ve bunlardan kişisel anlam çıkarma yeteneğidir" (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010: 291; Thoman, 2003 akt. Altun, 2010) olarak tanımlar yapılmıştır. Medya okuryazarlığı eğitimi ise medyayı kendi yararı için kullanmayı öğrenmekle birlikte zararlı etkilerinden de korunma becerisi geliştirmeyi amaçlar (Bilici, 2014: V).

Medya okuryazarlığı, günümüzde medya ortamlarının yaygınlaşması ile okumanın odak noktası haline gelmiştir. Televizyon, bilgisayar gibi teknolojiler sayesinde tıpkı kitap okumada olduğu gibi medya ve teknoloji yoluyla görsellikler de okunmaya başlanmıştır. Çalışmamızla ilgili olarak ABD'de, özellikle medya unsurları, tıpkı edebiyat metinlerini yakın okur gibi ele alınmıştır. Çünkü, "medya okuryazarlığının amacı okumadan farklı değildir" (Scarratt & McInnes, 2009: 195). Buna istinaden medya okuryazarlığı, Jols & Thoman (2008: 11)'in de ifade ettiği gibi, "metin" kavramını sadece yazılı olmaktan çıkarıp her türlü mesajı içine alan -sözel, işitsel ve görsel (veya hepsi birlikte)- bir forma dönüştürmüştür. ABD Indiana eyaleti ders kitabında, "Medya El Kitabı" başlığı ile ders kitabında verilen bilgiler de söz konusudur.¹ "Medya El Kitabı" başlığı altında verilen stratejik bilgilerden bazıları şöyledir: "Televizyon, radyo, film, gazete ve internet yoluyla her gün yüzlerce görüntü ve mesaja maruz kalıyoruz. Tüm bu medyanın üzerimizdeki etkisi nedir? Akıllı medya tüketicisi olmak ve bunu bilmek için ne yapacağız? Medya okuryazarı olmak, medya iletileri/mesajları hakkında eleştirel düşünme yeteneğine sahip olunduğu anlamına gelir. Bu medya mesajlarını doğru çözümleyebilmek, analiz edebilmek ve değerlendirebilmek ve bunların sizi ve sizin dünyanızı nasıl etkilediği anlamına gelir" (McDougal Littell Media Handbook, R88: 1538)." Bunların yanı sıra ders kitaplarında ünitenin konusuna göre, öğrenciden bir film, tiyatro sahnesi, haber görüntüsü, reklamdan hareketle karakterlere, sahneye, görüntülere, arka plana dair değerlendirmeler, açıklamalar, mesaj analizi ve çıkarımlar yapması beklenmiştir. Çünkü "Medyada okunan, gözlenen ve işitilen her şeyin öncelikle kurgusal olduğunu fark etmeyi öneren medya okuryazarlığı, bu yönüyle medyanın içeriğinin doğal olmadığını ve değiştirilebileceğini vurgulamaktadır" (Türkoğlu, 2007: 278). İşte bu anlamda "Medya okuryazarı olan bir birey, farklı kaynaklardan gelen bilgilerin doğruluğunu sorgulama bilincine sahiptir. Medyanın toplumu nasıl etkileyebileceği konusunda bilinçlidir" (Önal, 2007: 337)". Ardından, "kendi medyanı yarat" başlığıyla öğrenciler, görselleri, dili (slogan vs.) doğru şekilde kullanma; başlık ve tema bulma gibi yaratıcı, eleştirel ve işbirlikli çalışmaya yönlendirici çalışmalara sevk edilmiştir. Çünkü "Medya okuryazarlığının temelinde eleştirel ve yaratıcı düşünme yeteneklerini geliştirebilmek vardır" (Jols & Thoman akt. Elma ve Kesten, 2008: 7-11). Her ders kitabında mutlaka bir tiyatro sahnesinin, sinema filminin tüm görselleri ele alınmış, incelenmiştir. Ders kitabının her ünite ve ünite konusunda görsellere yer verilmiştir.

c) Bilgi Okuryazarlığı

Bilgi okuryazarlığı kavramı, 1970'lerin başında ABD'de gelecek on yıl içerisinde ulusal eğitim programına entegrasyonu öngören bir raporla ilk kez gündeme gelmiştir. Raporda; "İşlerinde bilgiyi ve bilgi kaynaklarını kullanma becerilerine sahip olanlar bilgi okuryazarlardır. Bu becerilere sahip bireyler, sorunlarını bilgiye dayalı olarak çözebildiklerinden yaşam boyu öğrenebilen bireylerdir." biçiminde açıklanan bilgi okuryazarlığı, daha sonraları gelişerek bilgi toplumunda başarılı birey olabilmenin anahtarı olarak görülmüştür (Doyle, 1994: 5 akt. Polat, 2006: 251).

¹ Bkz. Eskimen, 2014: 396

Bilgi okuryazarı olmak denildiğinde, hem geleneksel anlamda kütüphane hizmetlerinden ve araçlarından yararlanabilen bireyleri; hem de internet üzerinde sunulan bilgi kümelerini ve bilgi arama araçlarını etkili bir biçimde kullanabilme becerileri kazanmış bireyleri anlamamız gerekmektedir (Altun, 2005: 49). ABD Indiana eyaleti ders kitaplarında yer verilen araştırma ünitelerini bu bağlamda okumak gereklidir. Kitapların son ünitesi, araştırmaya dair kapsamlı bir bölüme ayrılmıştır. Her ders kitabında (9-12) araştırmanın nasıl yapılacağına yönelik öğrencilere bilgiler verilmiştir. Bir iş başvurusunun nasıl gerçekleştirileceği, bir başvuru formunun nasıl doldurulacağı, bu sırada nelere dikkat edileceği gibi günlük hayatta karşılaşılabilecek durumlara ait bilgilere de yer verilmiştir. Öğrenciler, araştırma planı doğrultusunda internet kullanımı, kütüphane kullanımı, veri toplama, araştırma ipuçları ve stratejileri, doğru kaynakları bulma, değerlendirme, intihalden kaçınma vb. çalışmalar yaparlar. Araştırmalarda not alma ve intihalden kaçınmaya yönelik örnekler de verilir.

Bilgisayar okuryazarlığı, kütüphane okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, görsel okuryazarlık, ağ okuryazarlığı ve dijital okuryazarlık gibi tüm okuryazarlık türleri ve bu türlerin gerektirdiği beceriler, bilgi okuryazarlığı kavramı ile doğrudan ilişkili ve bağlantılıdır (Özel, 2013: 70). Belirtilen tüm okuryazarlık türleri çeşitli konulara ve alanlara yönelik olarak ortaya çıkmıştır. Buna rağmen özellikle “bilgi okuryazarlığı” kavramı, bilgisayar okuryazarlığı, kütüphane okuryazarlığı, medya okuryazarlığı, görsel okuryazarlık, ağ okuryazarlığı ve dijital okuryazarlık gibi kavramları, diğer bir ifadeyle pek çok okuryazarlık türünü kapsayan şemsiye bir terim olarak nitelendirilmektedir (Society of College, National and University Libraries, 2011; Breivik, 2000; Bawden, 2001: 219-220 akt. Özel, 2013: 56).

Günümüzde internet yoluyla bilgiye ulaşma ve bilginin paylaşımı ne kadar hızlı olsa da bu süreçte onca bilgi içerisinde doğru bilgiyi tanıma ve seçme ayrı bir öneme sahip olmuştur. İşte bilgi okuryazarlığı olarak ifadelendirebileceğimiz bu kavram, “bilgiyi etkili kullanabilmek amacıyla, gerek yazılı gerekse de görsel medya ürünlerini tanıyabilme, istenilen bilgiyi bulabilme, değerlendirebilme ve seçebilme becerisi olarak” tanımlanmıştır (Altun, 2005: 49). “Kitle iletişim araçlarının gelişimine paralel olarak iletişim kanallarının çeşitliliğinin artması, bir yandan içerik doldurma sorununu beraberinde getirirken, diğer taraftan bu “bilgi” ve “enformasyon” bolluğunda “doğru bilgi” ye nasıl ulaşılabileceğine ilişkin sorunsalı da ortaya çıkarmıştır (İlköğretim Medya Okuryazarlığı Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu, 2007: 4).”

2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmada, günümüzde hemen hemen okuma becerisiyle eşdeğer hale gelen medya okuryazarlığına, bilgi ve görsel okuryazarlığa dil-edebiyat dersleri ekseninde yer verilme durumu çeşitli karşılaştırmalar yoluyla tespit edilmeye çalışılmıştır. Özdemir (2012)’in de ifade ettiği gibi medya küreselleşmenin temel dinamiği olarak kabul edilmektedir ve artık günümüzde kültürümüzü dahi şekillendiren medyaya, görsel okuryazarlığa, bilgi okuryazarlığına yönelik ders çizelgeleri ve ders kılavuzlarında neler yapıldığını görmek önemlidir düşüncesindeyiz. Bu çalışma, karşılaştırmalı bir araştırma olması; bu bağlamda dil ve edebiyat dersleri okuryazarlık türlerine yönelik eksikliklerin neler olduğu ve en önemlisi de bu eksikliklere yönelik nasıl çözümler geliştirilebileceğine dair tespitler ve öneriler sunması açısından önemli görülmektedir. “Gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkelerle karşılaştırılmasının sebebi, aradaki benzerlik ve farklılıkların bir araya getirilerek; eğitim veriminin, kalitesinin gelişmiş ülkelerdeki gibi etkili bir hâl almasının sağlanmasıdır. Bugün küreselleşen dünyada, iş birliğine dayalı çalışmak ve ortak akılla hareket etmek hemen bütün gelişmiş toplumlarda esastır. Bu, toplumun her alanında olduğu gibi eğitim-öğretime de yansıtılmaktadır. Bu durumun, Türk eğitim sistemine ve eğitim felsefemize yansıtılarak uygulanabilir hâle getirilmesi temel amaç olmalıdır. Çalışmada, Türkiye ile karşılaştırılacak ülke olarak ABD’nin seçilme nedeni, dünyadaki kalkınmışlık düzeyleri ve bunun dinamiklerini eğitimden almış olmasıdır. Bu bağlamda Amerika, gelişmişliği, bilginin kaynağı ve eğitim-öğretimdeki yeniliklerin en yakından takip edildiği ülke olması açısından önemlidir.” (Çetin ve Eskimen, 2016: 48).

Yöntem

a. Verilerin Toplanması ve Analizi

Çalışma, var olan bir durumu belge incelemeye dayalı bir biçimde betimlediği için nitel veri analizi tekniklerinden yararlanılarak gerçekleştirilen betimsel bir çalışmadır. Verilerin toplanmasında doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. “Doküman incelemesi; araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 187). Buna yönelik olarak çalışma dokümanını, Türkiye için lise dil ve edebiyat (9-12) ders çizelgeleri ile ABD Indiana eyaleti İngilizce dil sanatları lise (9-12) ders kılavuzu oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra okuryazarlık örneklerine yönelik olarak Indiana eyaleti Edebiyat (9-12) ders kitabı kullanılmıştır. “Doküman incelemesi; araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 187). Elde edilen veriler, “doküman incelemesinin beş aşaması olan (1) dokümanlara ulaşma, (2) orijinalliği kontrol etme, (3) dokümanları anlama, (4) veriyi analiz etme ve (5) veriyi kullanma” (Forster, 1995 akt. Yıldırım ve Şimşek, 2008, s. 193) aşamaları takip edilerek değerlendirilmiştir.

3. Bulgular ve Yorum

Indiana Eyaletince Onaylanmış Lise İngilizce Dil Sanatları Dersleri ve İçeriklerine (2013-2014) okuryazarlık türlerine yönelik seçmeli derslerden örneklere ve Türkiye lise Türk dili ve edebiyatı ders çizelgelerine bakıldığında şu yorumlar yapılabilir:

Indiana eyaleti lise İngilizce dersi medya okuryazarlığına ve görsel okuryazarlığa yönelik kitle-iletişim, film edebiyatı, tiyatro/sahne sanatları gibi derslere yer verilmiştir. Bilgi okuryazarlığına yönelik olarak ise kütüphane medyası, öğrenci yayınları gibi derslere yer verilmiştir. Türkiye için liselerde seçmeli dersler Türk Dili ve Edebiyatı, Osmanlı Türkçesi; Diksiyon ve Hitabet olarak oldukça sınırlı sayıda ve türdedir. Türkiye için ilkokullarda medya okuryazarlığı başlığıyla bir seçmeli ders yer alırken lise ders çizelgesinde medya ve medya okuryazarlığına yönelik bir derse rastlanmamıştır.

Tablo 1. Türkiye ve Indiana eyaleti ders kılavuzlarında yer alan Dil-Edebiyat seçmeli dersleri ve içerikleri

Indiana Eyaletince Onaylanmış Lise İngilizce Dil Sanatları Dersleri ve içerikleri (Medya, görsel ve bilgi okuryazarlıklarına yönelik olanlardan bir kısmı)	Türkiye lise Türk dili ve edebiyatı ders çizelgelerinde yer alan dersler
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Kitle-İletişim (Mass Media 9., 10., 11. ve 12. Sınıflar) ✓ Film edebiyatı (Film Literature 11. ve 12. Sınıflar) ✓ Tiyatro/Sahne Sanatları (Dramatic Literature 11. ve 12. Sınıflar) ✓ Kütüphane Medyası (Library Media 9. 10., 11. ve 12. Sınıflar) ✓ Öğrenci Yayınları (Student Publications 9., 10., 11. ve 12. Sınıflar) 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ Türk Dili ve Edebiyatı, Osmanlı Türkçesi, Diksiyon ve Hitabet

Kaynak: <http://www.doe.in.gov/sites/default/files/ccr/2013-2014-high-school-state-approved-course-titles-descriptions-12-15-12.pdf>

Kitle-İletişim, film edebiyatı, tiyatro/sahne sanatları, kütüphane medyası, öğrenci yayınları gibi derslere yönelik içerikler şöyle açıklanmıştır:

Kitle iletişim, yerel, ulusal ve küresel düzeyde modern yaşamda yaygın olan önemli bir alandır. Öğrenciler derste, demokratik bir toplumda bilinçli tüketiciler olma ve medya rollerini öğrenirler.

Film edebiyatı dersinde, bir edebiyat ürününün bir oyun ya da medyada ya da sahnedeki adaptasyonu ele alınır. Öğrenciler bir filmin tarihini, filmin kültür üzerindeki etkilerini, konuların üretimi ve adaptasyonu hakkında bilgi edinirler. Bir filmin edebi tekniklerle görsel yorumlanması, işitsel dili, bir filmin insanlık durumunu -erkek ve kadın- ve çeşitli etnik ve kültürel azınlıkların rollerini geçmiş ve şimdiki zamanda nasıl yansıtıldığını analiz eder. Öğrenciler dersin içeriğine uygun olarak, Film Edebiyatı Projesi gerçekleştirirler.

Tiyatro/sahne sanatları dersinde öğrenciler, önemli drama yazarlarının dramatik edebiyat ürünlerini trajedi, komedi, melodram, müzikal ya da opera vb. incelerler. Bu tür metinlerde oyunlaştırılırken ortaya çıkan değişimi incelerler.

Kütüphane medyası dersinde, öğrenciler günümüz teknoloji ve bilgi çağında kütüphane ve teknolojinin rolünü incelerler. Araştırma ihtiyaçları için elektronik kaynakları kullanmayı ve pratik uygulamalar için multimedya sunum teknolojilerini kullanmayı öğrenirler.

Öğrenci yayımları dersinde, öğrencilere gazetecilik yazıları, okul gazete, dergi, yıllık gibi yayınlar ve bunların tasarımı gibi yeteneklerini göstermek ve çeşitli medya biçimlerini kullanmak amaçlanır. Öğrenciler yazılara dair etik ilkeleri öğrenirler. Öğrenciler, kariyer yolları için, gazetecilik, iletişim, yazma veya ilgili alanlarda kendilerini hazırlamak için lise yayınlarında veya medya çalışanları üzerinde çalışmalar yaparlar (<http://www.doe.in.gov/sites/default/files/ccr/2013-2014-high-school-state-approved-course-titles-descriptions-12-15-12.pdf>) denilmiştir.

4. Sonuç ve Öneriler

Görsel, medya ve bilgi okuryazarlığı becerilerine sahip bireylerin yetiştirilmesinin amaçlanması bireyleri, problem çözme, araştırma, eleştirel ve yaratıcı düşünme, iletişim kurma, karar verme ve bilgi teknolojilerini kullanmaya da hâkim kılmaktadır. Bu anlamda görüldüğü kadarıyla Türk dili ve edebiyatı dersleri için Osmanlı Türkçesi, diksiyon ve hitabet gibi derslerin bu becerileri geliştirebilmek için yeterli olmadığı düşünülmektedir. Dolayısıyla Türk Dili ve edebiyatı dersleri çizelgesinde yer alan derslerin seçmeli derslerle de desteklenmesi gereklidir. Örneğin bilgi okuryazarlığına yönelik kütüphane medyası, görsel okuryazarlık ya da medya okuryazarlığına yönelik film edebiyatı, kitle-iletişim gibi derslere yer verilmelidir. Bunların yanı sıra ilköğretim ve ortaöğretimde olduğu gibi liselerde de “medya okuryazarlığı” dersi müfredata girmelidir. Çünkü “Medya okuryazarlığı eğitimi, içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda yaşamak, çalışmak ve vatandaş olabilmek için gerekli olan yeni bir okuryazarlık türüne pedagojik anlamda genel bir çerçeve oluşturacaktır. Buna ek olarak medya okuryazarlığı eğitimi sürekli değişen dünyada ömür boyu öğrenim için gerekli olan yetenekleri en üst seviyede verebilmek için yol gösterici olacaktır” (Jols & Thoman akt. Elma ve Kesten, 2008: 7-11). Örneğin Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında, karakterlere, sahneye, görüntülere, arka plana vb. ilişkin değerlendirmeler, açıklamalar yapılmalı; mesaj analizi, çıkarımlar yapma görsellere dair öğrencilere yazma, tartışma etkinlikleri verilmelidir. Tüm unsurların kullanımına yönelik öğrencilerden, kendi medyayı yarat başlığıyla görseller, dil (slogan vs.) kullanımını, yaratıcı, işbirlikli çalışmaya yönlendirici medya çalışmaları yapmaları sağlanmalıdır. Zira, ana dil sınıflarında yani dil ve edebiyat öğretimi için de “Medya çalışmaları, İngilizce sınıflarında becerileri, bilgiyi, eleştirel okuyuculuğu geliştirmeye olanak sağlar” (Scarratt ve McInnes, 2009: 191 editörler: Davison ve Dowson) şeklinde ifadeler söz konusudur.

Görsel okuryazarlık ve medya okuryazarlığına yönelik Indiana eyaleti kılavuzunda olduğu gibi film edebiyatı gibi dersler bir edebiyat ürününün bir oyun ya da medyada ya da sahnelenirken ki adaptasyonu hem görsel okuryazarlık hem medya okuryazarlığı bağlamında ele alınabilir.

Bilgi okuryazarlığına yönelik Indiana eyaleti kılavuzunda olduğu gibi dil ve edebiyatın teknoloji alanında kullanımına yönelik ve öğrencileri araştırmaya sevk edici elektronik kütüphanelerin, kitap mağazalarının kullanımı öğretilmelidir. Zira amaç 21. yy okuryazarı, araştıran ve inceleme yapan bir nesil yetiştirmekse araştırma ve incelemeyi yapmayı bilen öğrenciler

yetiştirilmelidir. Öğrenci bir edebî şahsiyeti, karakteri, ya da edebiyata ait bir araştırma konusunu gerek teknoloji gerekse başka araştırma ve inceleme metodlarıyla nasıl gerçekleştireceğini öğrenmelidir. Bir iş başvurusu formunu ya da herhangi bir belgeyi nasıl okuması gerektiğini öğrenmelidir.

Çalışma farklı ülkelere yönelik karşılaştırmalarla ve başka farklı bakış açılarıyla gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Acar, D. (2016). *Ortaokul Öğrencilerinin Bilgisayar Okuryazarlığının Matematik Okuryazarlığına Etkisi*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Akyüz G., ve Pala N. M., (2010). PISA 2003 Sonuçlarına Göre Öğrenci ve Sınıf Özelliklerinin Matematik Okuryazarlığına ve Problem Çözme Becerilerine Etkisi. *İlköğretim Online*, 9(2), 667-678.
- Alpan B. G. (2008). Görsel Okuryazarlık ve Öğretim Teknolojisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 74-102.
- Altun, A. (2005). *Gelişen Teknolojiler ve Yeni Okuryazarlıklar*. Ankara: AnıYayıncılık.
- Altun, A. (2010). *Medya Okuryazarlığının Sosyal Bilgiler Programlarıyla İlişkilendirilmesi ve Öğretimi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Bekdemir, M. ve Duran, M. (2012). İlköğretim Öğrencileri İçin Görsel Matematik Okur Yazarlığı Öz Yeterlik Algı Ölçeği (GMOYÖYAÖ)' nin Geliştirilmesi. *On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31(1), 89- 115.
- Bilici, İ. E. (2014). *Medya Okuryazarlığı ve Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Çetin, İ. ve Eskimen, A.D. (2016). Türkiye ve Amerika'da Dil-Edebiyat Öğretimi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, (17), 45-69.
- Devrimci Künyeli, H. (1993). *İlkokul Beşinci Sınıf Çocuklarında Okuma Alışkanlığının İncelenmesi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Eskimen, A. D. (2014). *Türkiye ve ABD'de Dil-Edebiyat Öğretimi -Karşılaştırmalı Bir Araştırma-*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Eskimen, A. D. (2015). Dil ve Edebiyat Öğretim Yöntemleri (Editör: İsmet Çetin) içinde Ders Kitapları, 405-437.
- Güneş, F. (2014). *Türkçe Öğretimi Yaklaşımlar ve Modeller*. 3. Baskı, Ankara: Pegem Yayınları.
- Indiana Literature Grade 9-12, (2008). McDougal Littell.
- Jols, T. & T. Elizabeth (2008). *21. Yüzyıl Okuryazarlığı: Medya Okuryazarlığına Genel Bir Bakış ve Sınıf İçi Etkinlikler*. (C. Elma & Kesten, A, Çev.) Ankara: Ekinoks Yayınevi.
- Kayaoğlu, E. (2016): *Edebiyat ve Film Edebiyat Bilimi Yaklaşımıyla Film Çözümlemesine Giriş*, Hiperlink Yayınları, İstanbul.
- Kurudayıoğlu, M. ve Tüzel, S. (2010). 21. Yüzyıl Okuryazarlık Türleri, Değişen Metin Algısı ve Türkçe Eğitimi. *TÜBAR-XXVIII*, 283-298.
- Özdemir, N. (2012). *Medya Kültür ve Edebiyat*. Ankara: Grafiker Yayınları.

- Özel, N. (2013). *Araştırma Görevlilerine Bilgi ve İletişim Teknolojileri Bağlamında Bilgi Okuryazarlığı Becerilerinin Kazandırılması*. Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi.
- Polat, C. (2006). Bilgi Çağında Üniversite Eğitimi İçin Bir Açılım: Bilgi Okuryazarlığı Öğretimi. *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. (30), 249-266. <http://eprints.rclis.org/8146/> adresinden 15. 02. 2015 tarihinde erişilmiştir.
- Polat, C. ve H. Odabaş. (2008). *Bilgi Toplumunda Yaşam Boyu Öğrenmenin Anahtarı: Bilgi Okuryazarlığı*. <http://eprints.rclis.org/12661/> adresinden 12. 11. 2018 tarihinde erişilmiştir.
- Thoman, E. (2003). Media Literacy: A Guided Tour of the Best Resources for Teaching. *The Clearing House*; Jul/Aug 2003; 76, 6; Academic Research Library.
- Tompkins, G. E., Bright, R. M., Pollar, D. & Winsor, P. J.T. (2002). *Language Arts: Content And Teaching Strategies*. Pearson.
- Türkoğlu N. (2007). *Okuryazarlıktan Medya Okuryazarlığına: Şifrelerin Ortaklığını Aramak, Nurçay Türkoğlu-Melda Cinman Şimşek (Ed.), Medya Okuryazarlığı*, İstanbul: Kalemus Yayınları.
- Uzun Çalık, S. ve Çelik, S. (2017). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Görsel Matematik Okuryazarlıklarının İncelenmesi: Nitel Bir Araştırma. *Studies in Educational Research and Development*, 1(1), 132-156.